

פרשת כי תשא

שאף בהם השתעבדו במצרים השלימו את ימי השעבוד, שהואיל והלילות נחשבים למנין בפני עצמו, לכן נחשבו כימים נוספים. והנה רש"י כאן מפרש שהטעות של ישראל בחטא העגל היתה ש"כסבורים הם שאותו יום שעלה - מן המנין הוא, והוא אמר להם שלמים, ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו".

מעתה כך יתבאר דבריהם של ישראל: "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים" קודם הזמן, ומזה למדנו שהלילות נחשבים למנין בפני עצמו ואינם נחשבים כחלק מן היום, וממילא משה היה צריך להגיע כבר עכשיו, מפני שלשיטת משה אין לומר "יום ולילה עמו", ולכן "לא ידענו מה היה לו" ומדוע בושש?

"וַיֹּאמֶר אֵין קול עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קול עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קול עֲנוֹת אָנְכִי שְׁמִיעִי" (לב, יח).

מעשה בעסקן חשוב שנכנס אל ביתו של הגאון רבי יצחק יעקב וייס זצ"ל, בעל ה'מנחת יצחק' וגאב"ד העדה החרדית בירושלים, למחרת אחת ההפגנות שהוכרזה על ידו נגד גזירת ניתוחי המתים, ובפיו שאלה: 'הרשעים ברשעותם עומדים, ומה התועלת בהפגנה והמחאה? אינהו בדידהו ואנן בדידן!' השיבו ה'מנחת יצחק': בפרשת העגל נאמר 'ויאמר אין קול ענות גבורה', ורש"י מפרש: 'אין קול הזה מראה קול עניית גיבורים הצועקים ניצחון, ולא קול חלשים שצועקים ווי או ניסה', עכ"ל רש"י. משמע שאילו החלשים היו צועקים לפחות 'ווי' - לא היה משה שובר את הלוחות...

ללמדנו עד היכן כוחה של מחאה ונאקה לכבוד שמיים! (ושל לא יחסר)

"וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אָנָּה חֲטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִים זָהָב" (לב, לא).

מדוע הדגיש משה רבינו בתפילתו "ויעשו להם אלהי זהב". וכי מאי נפקא מינה אם עשו את העגל מזהב דוקא?

מבאר בעל ה"פנים מאירות" בספרו "כתנות אור":
הגמרא במסכת כריתות (ג:) דנה כיצד תתכן שגגה בעבודה זרה, ואומרת: "כגון דקא טעי בהדין קרא: 'לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם', סבר כי אסירא השתחואה לעבודה זרה דכסף וזהב אבל דמיני אחריני שריא". היינו, אותו אדם שגג וסבר כי כל מה שנאסרו ישראל בעבודה זרה הוא רק ב"אלהי כסף ואלהי זהב", אבל מינים אחרים מותר.

לכן, אם היו ישראל עושים את העגל מעץ או מאבן, היה מקום ללמד עליהם זכות שהם שגגו בהבנת האיסור. אבל כיון שהם עשו "אלהי זהב", שעשייתו נאסרה בפירוש, אין כל מקום להליץ עליהם. לכן אמר משה רבינו בתפילתו: "חטא העם הזה חטאה גדולה", ואין מקום ללמד עליהם זכות כי - "ויעשו להם אלהי זהב".

"וַיֹּאמֶר אָנָּה חֲטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִים זָהָב" (לב, לא).

יש להבין: א. מה הועיל משה במה שאמר "חטא העם הזה חטאה גדולה", הלא בכך רק הוסיף קיטרוג על בני ישראל? ב. מהו "ויעשו להם אלהי זהב", להם ולא למי?

אמנם אמרו חכמינו (עיין ערכין טו:) שכשמשאמר "חטאה גדולה" התכוון בזה לגילוי העריות שהיה בחטא העגל, כאמור "ויקומו העם לצחק". שכן לשון "גדולה" נופלת על גילוי עריות כפי שמצינו שאמר יוסף לאשת פוטיפר "ואיך אעשה הרעה הגדולה" (בראשית לט, ט).

והנה האלשיך הקד' הקשה: מדוע העבודה לכוכבים והמזלות רעה בעיני ה', הלא כל צבא השמים הם עבדי ה', ומה בכך אם נשבח את עבדי המלך? ותיריך, מפני שיש בכל אדם חלק א-לוה ממעל, וכאשר הוא משתחוה לכוכבים הרי הוא מכפיף כביכול את אותו חלק לכוכבים, ונמצא המלך משתחוה לעבדיו. אמנם ידוע שהקב"ה שונא זימה, וכאשר אדם עובר על ג"ע השכינה השורה בו פורחת ממנו.

זהו שאמר משה: "אנא! חטא העם הזה חטאה גדולה" - כל חטאם נבע מתאוותם לגילוי עריות, וממילא החלק א-לוה ממעל' שהיה בתוכם פרח מהם, וא"כ "ויעשו להם אלוהי זהב" - להם ולא לחלק אלוה ממעל' שבהם, ולכן יכול אתה לכפר על חטאם הואיל ולא הכעיסוך בחטא עבודה זרה! (פנינים יקרים)

"זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" (ל, יג).
איתא בגמרא במגילה (ג:): "אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המון לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהו לשקליו. והיינו דתנן: באחד באדר משמיעין על השקלים".

צריך להבין כיצד שקולים שקלי ישראל נגד השקלים ששקל המון הרשע? התוספות (שם טו, ד"ה דחי) אומרים: "שמעתי שנעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו שם מאות אלף כשיצאו ממצרים, ואמר שיתן לאחשורוש כל פדיונם. ודוק ותשכח".
מהו החשבון שעל פיו עולים עשרת אלפים ככר כסף לחצי שקל לכל אחד מישראל?

מפרשים החזקוני והב"ח:

ימי חיי האדם שבעים שנה, כדברי הכותב (תהלים צ, ט): "ימי שנותינו בהם שבעים שנה". חיוב מחצית השקל מתחיל מגיל עשרים, כאמור בתורה (לקמן פס"ד): "כל העובר על הפקודים מכן עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה'". נמצא כי לכל אחד מישראל נותרו חמשים שנה, שבהן הוא נותן מדי שנה מחצית השקל. נמצא אפוא שבכל שנותיו של האדם הוא נותן כ"ה שקלים שהם מאה דינרים [כל שקל שווה ארבעה דינרים, נמצא שכ"ה שקלים הם מנה - מאה דינרים]. ככר כסף אחת שווה לששים מנה (עיין רש"י בכורות ה, ד"ה "מחצית השקל"), הרי שכל ששים איש שקלו במשך ימי חייהם ככר כסף אחת.

ברם ששים ריבוא יוצאי מצרים הרי היו פי עשרת אלפים ממספר זה, נמצא שהסכום ששקלו יוצאי מצרים בכל ימי חייהם היה עשרת אלפים ככר כסף, בדיוק כסכום שביקש המון לשקול בידי אחשורוש, כדברי הכותב (אסתר ג, ט): "ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה". (שנים מקרא)

"וַיִּשְׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשֶּׁבֶת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשֶּׁבֶת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם" (לא, טו).

מפרשי התורה דקדקו בלשון הכתוב, מהו "לעשות את השבת"? עוד תהו, הרי איסורי שבת הם ב'שב ואל תעשה', וכיצד שייך לצוות על 'לעשות'?

פירש האדמו"ר מאוסטרובצא:

המדרש רבה (ויקרא טו, ב) מספר על אותו רוכל שהיה מחזר בעיירות ומכריז מי רוצה לקנות סם חיים, עד שהראה לרב ינאי את הפסוק בתהלים (לד, ג): "מי האיש החפץ חיים", ומסיים המדרש ואומר: "אמר ר' ינאי: כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעו 'מי האיש החפץ חיים'". ורבים תמהו על דברי המדרש הללו, וכי מה חידש הרוכל לרבי ינאי בהזכירו את לשון הפסוק גרידא?

נראה לפרש, שהרי לכאורה לא מגיע לאדם כל שכר על 'לא תעשה', ואף שאמרו בגמרא (קידושין טז) שישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, היינו רק כאשר בא דבר עבירה לידו ונמנע ולא עשה, אבל בסתם הימנעות מעבירה אין בה שכר. ואם כן, מי שנמנע מלדבר לשון הרע, לכאורה לא מגיע לו כל שכר על כך.

אמנם במסכת ב"מ (צג) מבואר בדעת רב "משומר כעושה מעשה דמי", היינו שיש ל'שומר' דין 'פועל' והוא נחשב כעושה מעשה. אם כן השומר פיו מלדבר לשון הרע הריהו נחשב כעושה מעשה, ושפיר מגיע לו שכר על כך. זה ה'סוד' שגילה אותו רוכל לרב ינאי: "מאן בעי סמי דחיי? מי רוצה לקנות סם חיים, היינו לקבל שכר על 'נצור לשונך מרע', כי בהיותו 'שומר' פיו גיע לו שכר.

מעתה אפשר לומר אף לענייננו, כי אכן על כל איסורי שבת שהם ב'שב ואל תעשה' לא מגיע שכר, אך השומר פיו מלדבר דברים בטלים נקרא כעושה מעשה ועליו נאמר: "ושמרו בני ישראל את השבת", שבשמירת פיהם הם נקראים 'שומרים' ובהמנעותם הם מקיימים - "לעשות את השבת". (טללי אורות)

"כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִדְעֵנוּ מַה הָיָה לוֹ" (לב, א).

הקשה בספר נחל איתן: יש להבין מה השייכות בין העובדה שמשה "העלנו מארץ מצרים" לכך ש"לא ידענו מה היה לו"?

והנה במדרש פרקי דרבי אליעזר מבואר שהטעם שבני ישראל יצאו ממצרים קודם זמנם - בשנת רד"ו לשעבודם במקום שנת הארבע מאות, מפני שהלילות

סיפור הגאון הרב ישראל מאיר לאו שליט"א: כשהחלו רוחות המלחמה לנשוב באירופה, ניסו רבים לברוח ולמלט את נפשם, אולם באחת הישיבות הקדושות בפולין לא נאות ראש הישיבה לחשוב על שום דרך מילוט שתחליף אותו מהתופת. הוא לא חפץ להותיר את תלמידיו היקרים מאחור, ולכן נותר עימם עד לרגעים האחרונים לחייהם. מתוך כל בני הישיבה נותרו לפליטה בחורים בודדים שהצליחו להימלט, אחד מהם היה מקורב ביותר לראש הישיבה ואהוב עליו כבן.

המלחמה הסתיימה, בארץ ישראל ובארה"ב מנסים הנמלטים לחפש ניצולים, ראש הישיבה נמנה בין ששת המיליונים שמסרו נפשם על קדושת שמו ויתברך. התלמיד, שכבר היה לאיש ובעל שפחה, התאבל על רבו כדן תלמיד על רבו, וחפש אחר ניצולים מבני משפחת הרב. בת יחידה היתה לראש הישיבה, אולם למרות החיפושים שמה לא הופיע בין הנספים. היתכן שניצלה? עוד בירורים ועוד חיפושים, ולבסוף מצליח התלמיד להניח את ידו על פיסת מידע, וכשהוא עושה זאת הוא מבין שיש דברים גרועים יותר ממוות. מתברר כי הבת ניצלה, אך מרוב כעס על הקב"ה הלכה והתנצרה. היא נישאה לגוי, ולזוג יש ילד במנזר בו מתחנך להיות כומר.

ימים וילות בכה התלמיד על ראש הישיבה שלו ועל גורלו המר, עד שהחליט לקום ולעשות מעשה. הוא השיג את כתובתה של הבת בבלגיה, והחל לשגר אליה מכתבים בהם ניסה כמיטב יכולתו לדבר על ליבה, אלא ששום תגובה לא הגיעה ממנה. התלמיד אינו מרפה, הוא מנסה להשיג את מספר הטלפון שלה, מסתבר שגלת אין טלפון, מצרך יקר המציאות באותה תקופה, אבל במפעל שבו היא עובדת יש טלפון. הוא מתקשר בשיחת חוץ יקרה, הבת שומעת מיהו ומנתקת את השיחה מבלי להוסיף מילה. הוא רכש כרטיס טיסה, טס לבלגיה הגיע אל

ביתה, ליד העיר גנט, נקש על הדלת והתפלל להצלחה. הדלת נפתחה, ביתו של ראש הישיבה פתחה את הדלת, סימני מרירות ניכרים היטב על פניה, אולם זהותה אינה עומדת בספק. מראהו של האדם החרדי העומד שם, מעורר בה סערות רגשות והיא טורקת את הדלת על פניו. התלמיד נותר המום מן התגובה הנחרצת, הוא מחליט להתעקש ומתחיל לנקוש שוב על הדלת מבלי להרפות.

כעבור שעה פותחת הגברת את הדלת ושופכת על ראשו את כל זעמה ומירותה: "שוב אתה? תן לי לחיות את חיי כפי שאני מבינה. חתכתי את השרשרת שלי ואיני יהודייה כבר. מה אתה רוצה ממני?" היא הפסיקה כדי לנשום, והוא ניצל את ההזדמנות. "איני רוצה כלום חוץ מכוס מים, אפשר לקבל?"

"בסדר" אמרה בטון רגוע יותר, "אבל המתן בחוץ". משהו נראה לו מתרכך בלב האטום והוא מיהר להוסיף, "ברשותך אבקש עוד משהו. אני עומד כאן כבר שעה ארוכה, אפשר לקבל גם כיסא?" האישה סבה לאחוריה, פתחה את דלת הבית והורתה לו להיכנס פנימה, ובכל זאת הוסיפה: "עליך לדעת שאני מתנגדת לכל ויכוח, ולא מעוניינת בשום אופן שתנסה להחזיר אותי בשוובה".

"בסדר", השיב לה, "רק דבר אחד. את הרי יודעת שאבא שלך היה עבורי גם כמו אבא. הייתי רוצה לשמוע, בבקשה, על הרגעים האחרונים שלו בעולם הזה". היא החלה לספר בכבי, התיאור היה מצמרר וקורע לבבות. הנאצים ימ"ש הרגו את אביה באמצע התפילה כשהוא עטור בטלית ובתפילין. כשסיימה, הודה לה האיש ופסע לעבר הדלת. ברגע האחרון הסתובב ואמר לה: "אני רוצה לומר לך דבר אחרון בטרם אלך: **המפתח נמצא אצלך**".

האישה קימטה את מצחה בחוסר הבנה: "איזה מפתח? על מה אתה מדבר?" היהודי שתק ולא פירש. הוא רק חזר ואמר: "המפתח נמצא אצלך". היא יצאה אחריו, תחנונים בקולה: "על איזה

מפתח אתה מדבר?" בקצה השביל עצר, נעץ בה את עיניו החודרות ואמר: "מלחמה עצומה היתה בין אביך לבין הצורך הנאצי יימח שמו. אבא שלך, שהיה הרבי שלי, רצה כל חייו להמשיך את השרשרת ולהעביר את המסורת לדורות הבאים. לצורך היו תכניות אחרות לגמרי, הוא חלם שהנכד של אביך לא יהיה יהודי, ושלם יהיו בעולם היהודים כולל. המפתח מי ינצח במלחמה הזו נמצא אצלך". הוא המשיך ללכת, נכנס למכונית שהמתנה לו שם. האישה נכנסה הביתה והביטיה בו מבעד לזכוכית, והיא הורה לנהג: "התחל להתניע אבל אל תיסע עדיין". חלפו כמה דקות והנה היא רצה אל המכונית: "טוב, הבנתי, אני רוצה שאבא ינצח, אבל איך אני עושה את זה? התחנתני עם גוי, אולי תסכים לקחת את הבן שלי ולחנך אותו להיות יהודי?"

"לקחת את הילד?" התפלא, "אבל הוא אינו מכיר אותי. אני מוכן לקחת אותו תחת חסותי, רק אם גם את תבואי איתו לארץ".

היא היססה מעט, ואז ביקשה שימתין לה כמה דקות עד שתכין מזוודה. מביתה נסעו שניהם לבית הספר הקתולי, ומשם ביחד עם הילד לשדה התעופה. "אני מכיר את הילד הזה", סיים הרב לאו את המעשה המרתק, "הוא כיום אחד מגדולי הרבנים בישראל".

"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" - 'מסר' ולא לימד, משום שאת לפיד האש העובר מדור לדור צריך להעביר הלאה כדי שכל אחד יוסיף גם את האש שלו. מי שמנתק את השרשרת באמצע, אינו מנתק רק את עצמו כי גם את סבו ואת סבא של סבא שלו, ומסרו נפשם כדי שהנכד שלהם יישאר יהודי וימלא את תפקידו בעולם. כעת הגיע תורנו להחיות את הדורות הבאים, ובבוא העת להעביר הלאה את לפיד האש שימשיך לעבור הלאה והלאה עד קץ הימים, כשיקבצנו ה' מארבע כנפות הארץ לחסות תחת צילו. (ומתוך האור - שבת קודש)

פנינה לשבת
בענייני הלכה ואגדה

הרי טוב?

מאוצרותיו של הרב ישראל דנדרוביץ שליט"א מח"ס 'הנחמדים מזהב', ערך

למקורביו: את הנמשל עליכם להבין בעצמכם, האם ניתן לומר על אדם שכזה שהוא אדם 'כשר'?

* וכמדומה שניתן להסמיך לכאן גם את אמרתו השנונה של הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זיע"א אשר נדרש לשאלה: מפני מה לא נזכר שם ה' במגילת אסתר? ועל כך אמר הרבי (בתרגום ל"ה): הכל נכון וצודק, כך היה חייב להיות, אבל שמי לא יזכר שם... כל אותם עניינים שהיו, הן עם אחשוורוש והן עם אסתר, אכן מוכרחים היו להיות לצורך הנס, אולם את שמו של הקב"ה אי אפשר לכתוב בזה... (טעם הצב"י פורים, עמוד קפ).

* רעיון זה יכול לשמש אותנו לתירוץ קושיה מעניינת בפרשת השבוע. אחרי חטא העגל, נאמר (שמות לב לא-לב): "וַיִּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי חָטָא חֲטָא הַעַם הַזֶּה חֲטָא גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִים זָהָב. וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חֲטָאתָם וְאִם אֵין מַחְנִי נָא מִסַּפְרֵךְ אֲשֶׁר קָתְבָתִּי. וּפִירֵשׁ רַש"י: "ועתה אם תשא חטאתם - הרי טוב! איני אומר לך מחנני, ואם אין, מחנני! וזה מקרא קצר, וכן הרבה".

רש"י מסביר שבפסוק כאן חסרים המילים "הרי טוב", שכן משה רבינו הציע בפני הקב"ה שתי אפשרויות: אם הקב"ה ישא וימחל את חטאתם של בני ישראל - הרי טוב, ואם אין הקב"ה מסכים לכך - הרי הוא מבקש שימחו את שמו. האפשרות השניה כתובה במלוואה בפסוק, ואילו האפשרות הראשונה כתובה חסר, שהרי הפסוק אינו מסיים את דעת משה אילו הקב"ה ישא את חטאתם. ועל כך מציין רש"י, שמדובר ב"מקרא קצר" וההמשך למעשה חסר. אלא שכבר למדנו רבותינו שאין כל דבר בתורה שאין לו משמעות, וגם אם יש בתורה הרבה מקומות בעלי "מקרא קצר", הרי שלכל אחד יש טעם והסבר מפני מה הוא נאמר בצורה שכזאת. ואכן גם כאן כבר עמדו רבותינו המפרשים על שאלה זו להבין מפני מה נאמרו הדברים במקרא קצר. וראה לרבינו האור החיים הקדוש, מה שביאר בזה.

ואשר יראה לפרש בזה שאף כאן, בדומה לאותו רב שסירב לומר "כשר" על בשר החזיר, לא יכול היה משה רבינו שביקש רחמים על כלל ישראל שחטא בחטא העגל, לומר את המילים: "הרי טוב" על מצב שכזה. הלוא בני ישראל ירדו לשפל המדרגה בחטא נורא זה, ואם כן, משה רבינו ביקש רחמים על כלל ישראל שיחון עליהם הקב"ה וישא לחטאתם, אולם את המילים "הרי טוב" בהקשר לחטא העגל, הוא לא היה מסוגל לבטא...

לעיילי נשמת
דניאל הכמת בן דוד, אליהו בן תנה יונה, שושנה פורן בת טאוס, חנה יונה בת רומי, רובין נמכי בת סוכניאן, שולמית חווה בת הר"ר רפאל ז"ל, שולמית בת שמעה שושנה ע"ה, מרדכי בן חנה ז"ל.

לזיווג הגון
שרה בת אילה, רבקה בת דבורה, אסתר בת חנוה

לרפואת איתמר שריה בן עדיה, ראובן בן שרה, נסים בן חורם, מונירה בת פרבין נמכי, אביעזר מאיר יהודה בן עדיה, אור בת שלהבת בתושי"י

העלון מוקדש להצלחת בוד"י ישי בן אילה, רחמים בן מונירה, עידן ויליך בני מרים, משפ"י מנצור וכל התורמים והמסייעים בהפצה. אליהו בן אילה.